

BISERICA și ȘCOLA.

Fóia bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.”

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Liturgia chiămașilor.

(Continuare)

Prin cuvintele: „Pentru Prăsfînșitul Archiereul (Archiepiscopul și Metropolitul) nostru, pentru cinstita preoție și întru Christos diaconiă și pentru tot clerul și poporul” — biserica viăă, clerul și poporul să rógă lui Dumneșeu mai ântăiu pentru Episcopul diecesan, ca primul dignitaru bisericesc din eparchiă, investit cu plenitudinea postestății sacerdotale, cerënd dela Dumneșeu ca să-i ajute să pótă conduce cu succes afacerile eparchiei; mai departe cerem prin aceste cuvinte ajutoriu lui Dumneșeu pentru cler, ca să și pótă împlini cu succes datorințele pastorale, precum și pentru popor, ca să pótă duce o viéță creștinăscă.

Prin cuvintele: „Pentru Atotpréluminatul și mult Stăpânitoriu Impăratul și Regele nostru, pentru tótă curtea și ostașii Lui” cerem dela Dumneșeu, ca să trimită ajutoriu său Monarchului precum și organelor statului, ca să pótă guverna pótă întru dreptate pentru promovarea și prosperarea bunăstării poporului.

După acésta ridică biserica rugăciuni: „pentru satul acesta și pentru tóte cetățile și satele, și în special pentru cei ce cu credință locuiesc într'ânsul, pentru linișcea aerului” etc. și „pentru cei ce umblă pe ape și călăteresce, pentru cei bolnavi și pentru cei robiți” etc.

Prin aceste rugăciuni biserica cere dela Dumneșeu ca să trimită cumunii în care ne aflăm și tuturor comunelor, și în special credincioșilor, cari locuiesc într'ânsule ajutoriu său pentru prosperarea materială a poporului, precum și pentru mântuirea acelora, a-le căror împrejurări nu le permit, ca să participe la cultul public dumneșeiesc. Pentru cei „robiți” să rógă biserica din motivul, că conform preceptelor Mântuitoriuului, are datorința a îngriji de ómenii, cari cad în păcate; și deci cere ajutoriu lui Dumneșeu, ca să pótă să-se îndrepteze.

După aceste rugăciuni speciale prin rugăciunile cari urméză, și anume prin cuvintele: „Pentru ca să-ne mântuim noi de tot năcazul, mânia și nevoia” precum și prin cuvintele: „Apără, mântuieșce milueșce și ne păzeșce pre noi Dumneșeule cu darul tău” — biserica cere în general ajutoriu lui Dumneșeu în două direcțiuni, și anume: a) spre a-ne apăra de rele și în genere de ori-ce nenorocire, și b) că să-ne trimită darul și grația sa, cu ajutoriu cărora să potem prospera în tóte cele bune.

Prin cuvintele: „Pre pré sfânta curata de Dumneșeu Născétoria cu toți sfînșii pomenindu-o, pre noi în-sine și unul pre altul și tótă viéța noastră lui Christos Dumneșeu să-o dăm” noi cei ce participăm cu sufletul și cu inima la cultul public dumneșeiesc, facem înaintea lui Dumneșeu declarațiunea, că ținënd cont de descoperirea dumneșeiescă și de desvoltarea istorică a bisericii și amintind în rugăciunile noastre pre Născétoria de Dumneșeu și pre sfînșii, cari după doctrina bisericii sunt mijlocitori între om și Dumneșeu, — de bună voiă luăm angajamentul a-ne da tótă silința, ca să trăim o viéță creștinăscă, și în acelaș timp declarăm că vom îngriji, că și acei ómeni, asupra cărora avem influință, de asemenea să ducă o viéță creștinăscă.

După acésta dice preotul „vosglasul” grecesce „ekfonisis,” și anume, că: „Ție să cuvine mărirea, cinstea și închinăciunea Tatălui și Fiului și sfântului Duch acum și pururia și în vecii vecilor,” — la ce răspunde poporul cu cuvântul: „Amin.”

Sub „vosglas” (docsologia cea mică) înțelegem: formula, și respective formulele, prin cari se încheiă și motivéză în biserică rugăciunile. Aceste formule de încheiere sunt de mai multe feliiuri, precum: Că Ție se cuvine tótă mărirea, cinstea, închinăciunea” etc.; „Că a ta este stăpânia, împărăția și puterea” etc. Că pre Ține Te laudă tóte puterile ceresci” etc. Formulele de încheiere sunt staverite în cultul dumneșeiesc de regulă după cuprinsul rugăciunilor de cerere, și sun

introduse în biserică din timpul Apostolilor. Astfeliu cetim în epistola sf. Apost. Paveli către Romani (c. 11 v. 36) cuvintele : „Că dintr'ensul și printr'ensul, și întru densus sunt tóte, Aceluia mărire în veci Amin ;“ ér în epistola primă a sf. Apostol Petru cetim : „Că se-se prémărescă Dumneđu prin Isus Christos, căruia este mărirea și stăpânirea în vecii vecilor Amin.“ (I 4. 11.) Formulele de încheiere și motivare s'au staverit în forma lor de astăzi cu deosebire după ce s'a ivit eresul Arianilor, cari au modificat aceste formule după învățătura lor, dîcînd în mod greșit : „Mărire Tatălui prin Fiiul, seau în Fiiul.“ Tot atunci s'a adaogat la aceste formule cuvintele de încheiere : „Și acum și pururia și în vecii vecilor,“ și acésta în contrast cu învățătura greșită a Arianilor, cari susțineau, că a fost timp, în carele Mântuitorul Christos n'ar fi existat.

Formulele de încheiere au o puternică basă logică și psihologică. Prin ele pe de o parte espunem motivele, pentru cari ne adresăm cu cererile nóstre către Dumneđu, ér pre de altă parte dăm espressione credinței nóstre în sfânta Treime și comuniunii nóstre cu Mântuitorul Christos, și astfeliu rugăciunile, cari le ridicăm către Dumneđu devin și în formă rugăciuni ridicate către Dumneđu în numele Mântuitorului Christos.

După ectenia mare poporul cântă Antifonul prim : „Binecuvintéză suflete al meu pre Domnul“ etc. Prin Antifonul acesta poporul răspunde la cuvintele, cu cari a început preotul ectenia mare : „Binecuvintată este împărăția Tatălui“ etc. Prin cuvintele acestui antifon luate din psalmul 102 : „Binecuvintéză suflete al meu pre Domnul“ etc. credincioșii se adreséză către sine provocându-și întrégă ființa lor spirituală-morală, ca să laude, și se-se inspire de mărirea lui Dumneđu, ca prin acéstă laudă și inspirațiune se pótă se fiă conduși în modul lor de gândire și acțiune de voința lui Dumneđu.

După antifonul prim preotul rostese ectenia mică. Acésta este o prescurtare a ecteniei mari, în carea să ridică cele doue cereri generale din urmă, pentru-ca poporul se aibă de nou ocașiune a-și înălța mintea și inima către Dumneđu, cerënd dela Densus, ca se-l apere de ori-ce nenorocire, și în același timp cerëndu-i grația și ajutorul, ca se-și pótă urma cu bun succes, calea ulterióră spre scopul suprem al vieții.

După ectenia mică poporul cântă imnul : „Unule născut Fiiule și Cuvéntul lui Dumneđu“ etc.

Acest imn este compus de Împératul Iustinian, după ce a zidit biserică cea pompósă a sfintei Sofii din Constantinopol. El este compus pentru a-se combate printr'ensul eresul lui Nestorie, carele învăța, că sfânta Fecióra nu este Născétóre de Dumneđu.

După acest imn rostese preotul ectenia mică, carea se terminéză cu vosglasul : „Că bun și iubitoriu de ómeni Dumneđu ești“ etc. prin carele bi-

serica dă espressione credinței sale despre îndurarea cea nemărginită a lui Dumneđu față de neamul omenesc, dovedită prin întruparea Fiiului lui Dumneđu din Fecióra Maria.

După ectenia acésta se cântă „Fericirile.“ Fericirile sunt sentințe introduse în cultul public dumneđuiesc din cuvéntarea Mântuitorului așa numită „de pre munte,“ ținută la începutul misiunii Sale învățătorești. În ele se cuprind cele nouă virtuți evangelice, cari conduc pre om la perfecțiunea spirituală, și pentru cari Mântuitorul promite credincioșilor diferite daruri.

În cele ce urmăză vom induce esplanarea celor nouă fericiri după sfântul Grigoriu din Nisa.

1. „Fericiti sunt cei săraci cu Duchul, că acela este Împărăția Ceriurilor.“

Sub cuvéntul „Duchul“ se înțelege în fericirea acésta „duchul lumii,“ carele se manifestéză cu deosebire în trei direcțiuni și anume : a) în îngâmfare, b) în lăcomia după averi și c) în dorul după satisfacerea patimilor omenești. Față de acest „duch al lumii“ Mântuitorul ne înfățișeză virtuțile : a) umilința înaintea atotputerniciei lui Dumneđu și ascultarea de voința Lui în modul nostru de gândire și acțiune, b) privirea averii și căștigului material de ceea ce este, de mijloc și nu de scop al vieții și buna întrebuintare a averii și căștigului nostru astfeliu, ca printr'ensa se dobândim fericire vremelnică și vecinică și c) înfrânarea și stăpânirea asupra patimilor.

Pentru aceste trei virtuți și pentru cele cuprinse în fericirile ce urmăză, promite Dumneđu fericire celor cari și-le însușesc. În special promite Mântuitorul prin fericirea de față credincioșilor înarmați cu umilință față de a Atotputernicia lui Dumneđu, și cari conduși de acéstă virtute evangelică împlinesc în gândirile și în acțiunile lor voința lui Dumneđu, — că vor duce și aici pre pământ o vieță cerescă.

2. „Fericiti cei ce plâng, că aceia se vor mângăia.“

În acéstă fericire sub „cei ce plâng“ se înțeleg credincioșii, cari sînt părere de rău și durere, și cari cu tendință de a-se îndrepta fac pocăință pentru păcatele comise. Acestora le promite Mântuitorul mângăiere.

3. „Fericiti cei blândi, că aceia vor moșteni pământul.“

Sub blândețe înțelegem în acéstă fericire calitatea contrară mâniei. Blândețea, dice Grigoriu din Nyssa, stă în strênsă legătură cu umilința. Intențiunea omului de a trăi în umilință și ascultare de Dumneđu, produce în om o inimă blândă. Cine se pótă emancipa de îngâmfare, nu mai pótă căde în mânie. Mânia este o bôlă a sufletului, în care nu pótă căde omul deprins a cugeta și a privi și a judeca asupra lucrărilor și împrejurărilor, cari îl în-

tâmpină în viață din punctul de vedere a evangheliei, (vezi Gregoriu din Nyssa, a doua cuvântare despre fericiri).

Pentru blândețea, de care vorbește această fericire Dumnezeu promite omului ce și-o-a însușit în deplină măsură, că va poté obține fericire vremelnică și vecinică.

(Va urma.)

Preotul în cariera sa.

Conferință ținută de preotul Traian Magier cu ocaziunea convenirii colegiale a elevilor din despărțământul teologic, cari au absolvat la 1886, în sala seminarului diecesan în 5 Nov. n.

(Continuare și fine.)

S'a produs o divergență, un cas de neînțelegere, ori chiar o conturbare de relațiuni între preot și un credincios al său. Acela în loc de a-l sfătui, certa și erta — până unde își are firesce marginea sa — l-a pus în proces și aici nu ținând într'atât cont, ca să-l aducă la o judecată mai bună, ci să-l facă a-i simți mânia și puterea. Păstorul acesta pe care l'a condus patima răscolită a omului, nu și-a asigurat el ore un inamic neadormit?! . . .

Locuitorii unei comune sunt în relațiuni încordate cu oficiantul ori proprietarul străin al comunei, care tractează în mod neuman pe locuitori, ținând a-i restrânge în posesiunile comune ori private, ca să-i aducă în stare de dependență și umilire. Poporul necăjit solicitază sfatul și ajutorul păstorului. Acesta înse din considerațiuni de interese se face a nu ști, ori a nu putea, pe când credincioșii îl mai ved dora chiar fraternisând cu opresorul. Credința poporului s'a sguduit total și numai ocaziune vor pândi ca să se scuture de el.

Cel ce propagă lumină, singur are să fie lumină și cel ce predică cu cuvântul, trebuie se atesteze cu fapta.

Preotul lacom și egoist cum va putea el cere, ca lumea să fie milostivă?! . . . Cel ce iubesc banul, încât nu ține samă, că a scârbit pe credinciosul său storcându-i taxa necuviincioasă, când numai i-sa dat ocaziune; cel ce nu crede sormanului și lipsitului, — nu va posede nici el iubirea lor nici când, ci va fi considerat de o lumină întunecată și sunt multe simptome triste chiar în timpul actual, că de un astfel de păstor să rup fiii săi aruncând și credința dela sine.

Unii acuză poporul în general, că e cu neîncredere în conducătorii săi și că în zădar îl capacitezi și sondezi, căci nu prinde! . . . O părere greșită, o acuză neîntemeiată! Seaman că respectivul n'a pătruns în inima lui.

E drept, că acesta e rezervat, neîncredător a-prope fals, dar' numai la aparință — și și acest fapt nu atât și-e și se poté atribui, cât mai ales

forței împrejurărilor, a timpurilor prin cari a trecut și cari inele i-lau sugerat în suflet.

Un popor persecutat, oropsit, despoiat, batjocorit de străin, înșelat și sedus adese-ori de ai săi, a strins în inima sa o lungă esperință amară — și astăzi cu greu îți deschide aceea inimă, care mai totdeauna i-a fost amăgită. Vorbelor, sfaturilor cu greu mai crede el. El vrea să se convingă, că el vrea să știe adevărat, să te cunoscă pe deplin — atunci numai îl vei cunoscă și tu.

Aceluia ce i-a dobândit încrederea, inima întregă i-o ofere. Îl vei cunoscă atunci când nu numai inima, ci și brațele lui sunt a-le tale. Și nu vei mai acusa lumea de indiferență de nepăsare!

Un factor important în parochie, mânadréptă a preotului, este învățătorul, cu care preotul în acord, are să lucre, să deșepte, să nobiliteze moravurile. Ce priveșce tristă ni-se deschide acolo, unde armonia între acești doi factori este sdruncinată?! . Urmările unei atari stări, causoză în comună mai multă stricăciune, ca incendiul.

Înțelepciunea păstorului prudent va preveni și această desolată stare. Îngânfarea, superbia, orgoliul, aroganța pe motivul înaltei erudițiuni, a pregătirilor multe și a stării sociale mai înaintate a preotului — vor fi total eschise din inima sa, și cu iubire și sinceritate va atrage la sine pe învățătorul cu mai mai puține pregătiri și chiar slăbiciunile lui prin bunăvoință și blândeță le va îndrepta și ierta, căci nu în multa știință, ci în om residă meritul și vrednicia. Și de jumătate este facilitată sarcina păstorului, care la spatele sale are inima unui învățător devotat.

Voescă păstorul să-și acuireze iubirea și fidelitatea generală a credincioșilor săi și toți ai săi să fie, după șașa Mânt : „din care mi i-ai dat, nici unul n'a perit“ — va pătrunde cu ochiul ager la toate nevoile fiilor săi. Va vedé pre unul în lipsă și nevoie, îi va veni în ajutor cu al său propriu. Vede pe un sorman ce i-a cădut vita, cu pământul rămas nelucrat, îi va pune la dispozițiune vitele și recuisitele sale. Altul s'a încurcat și e în periclu a fi păgubit și amendat de cătră autorități, îi va oferi sfatul, ajutorul și intervenirea.

Prin corectitate va delătura contragerea mâinii și suspiciunea credincioșilor săi. În afacerile comunale, să tracteză d. e. o afacere legată de multe interese particulare, el să va păzi a-și octroa prin presiune interesele sale, căci va ajunge a fi bănuț, ba poté și mai mult. Prin prudentă și în casurile ce cad afară din resortul său va ajunge a i-sé solicita inviațiuni și chiar a-și validita vederile.

După șașa lui Ioan Chrisostom : „Se plângă cu eși ce plâng“ . . . păstorul ce are protecțiunea și asigura sincera stimă și iubire, nu-i va fi sub demnitate a lua parte la diferitele ocaziuni ce obvin la casa și familia păstoritilor. A onora pe un moment casa prin prezență, a rosti o vorbă de laudă

la adresa economiei ei, a curățeniei casei, un cuvânt dulce fiilor, o mângâiere în necaz, o primire amicală în casă și nu numai permisiunea în ambit și cină, cum durere sunt carii o fac.

Punctualitatea, parola, francheta au-și și ele partea lor de dăruire în respectul caracterului preoțesc, dar aici voi scurta cuvântul, căci măresc de în de ajuns cel ce le cunoaște și respectă.

Sunt nenumărate momentele și casurile acestea pastorale; fie care și ne prezintă altul nou, fiecare ocaziune altul variază și menirea pastorală este să-le desăvârșească toate din al său plin „să umplă a lumii goluri, să golască a mării plinuri“ după cuvintele poetului.

Și le va desăvârși și le va umple și le va goli păstorii a cărui armă va fi iubirea, scutul — înțelepciunea, coiful — blândețea, a cărui inimă va fi comora, mintea — vistierie; a cărui cuvânt va fi dreptatea și fapta — adevărul. Aceștia le sună cuvintele Mânt: „îndrăzniți, eu am biruit lumea!“

Istoria

bisericii gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

Dorința generală a Românilor de sub Sârbi era a sana neajunsurile bisericăști întristătoare. Le redăm aici fidel, deși nu tocmai ad litteram după însăși și petiția ortodocșilor români din diecesa aradană dela 1814 către împărat, la care se refugiă acestia din cauza apăsării sârbești. Ranele petenților aradani erau:

Clerul sârbesc nu vorbea cu păstoriții lui români în limba lor. Serviciul divin se făcea în unele locuri și Românilor în limba slavonă.

La consistor se purtau afacerile numai în limba sârbescă.

Abstrăgând dela puținii Români, întreg consistoriul în frunte cu episcopul nici nu scia românește. Se poate conchide, cât de neînțelegibile erau Românilor deciziunile consistoriale aduse în limba sârbescă, ori decretule împărătești traduse rău românește în cancelaria episcopescă. Visitațiunile canonice lipseau total.

Pentru a motiva, cât de simțitoare erau neînțelegerile sârbesci față de Români, să reamintesc în petiție aceea, că în eparchia aradană, aproape toți credincioșii ortodocși erau Români, și abia ici colo erau amestecați cu Sârbi¹⁾, ér în eparchiile Timișorei și Vârșetului, încă erau Români în majoritate față de Sârbi, așa că în totalitate, făceau Români de nu $\frac{3}{4}$ parte de sigur a $\frac{2}{3}$.

Prin indicarea proporțiunei numerice a mențio-

națiilor doi factori ai bisericii neunite din Ungaria și Bănat nu numai în diecesa Aradului, ci și în diecesele bănățene, adevă în diecesa Timișorii și a Vârșetului e evidentă dorința, că cere și ascăptă „clerul și poporul român, că după mórtea lui Pavel Avacumovici (episcop aradan) să se alégă în modul, carele este observat în Transilvania, pentru diecesa Aradului un bărbat „demn de neam Român, cu sângele și inima român“ așa să se concédă acesta și celor două diecese bănățene.

Petiția acesta, ca document abia în timpul mai nou, la 1893 reapăru²⁾. Documentul își are data de „Iulie, 1814.“

Înainte de-a cunoaște discursul de recepțiune al D-lui Vulcan, mult lucru ne dădea nisuița de-a explica divergența ce există într'acest dat și cel îndigetat de Tincu Velea, care dăce, că petiția clerului și poporului român din diecesa Aradului „pentru a dobândi episcop român,“ a fost așternută împăratului la 30 Iulie 1812.“³⁾

Deși mai dispuneam și de o altă informațiune, după care abia după mórtea numitului episcop aradan (1815) s'a înaintat petiția din chestiune la tron.⁴⁾

D-lui Vulcan i-s'a dat prilej, de-a ajunge și la documente relativ la deslegarea acestei enigme, și astfel are meritul a fi revărsat lumină și asupra acestei chestiuni.

Nici eu nu rezonam altfel, contra vredniciei de credință a datului descoperit de Tincu Velea, decât, că „Școala pedagogică din Arad s'a deschis numai la 3/15 Noemvre 1812, ér profesorii numiți pentru acea școlă până atunci n'au avut domiciliul la Arad, prin urmare mișcarea pentru episcopatul român condusă de ei trebuie să aibă o dată mai târzie și petiția atribuită lor (de Tincu Velea) numai după înființarea școlii pedagogice din Arad s'a putut înainta la tron.“⁵⁾

Dl Vulcan documentează însă și în mod pozitiv falsitatea indicelui lui Tincu Velea (30 Iulie 1812), prin mai multe corespondențe între Samuil Vulcan, episcopul unit din Oradea-mare și între catichetul dela preparandia din Arad D. Țichindeal. Prin aceste documente mai combate și o altă aserțiune a lui Tincu Velea, anume, că profesorii institutului pedagogic ar fi fost — după cum se credea de altcum în public pe timpul ce-l tratăm⁶⁾ — autorii supliciei. Din epistola episcopului Vulcan către Țichindeal d-to 9 Sept 1813 reese, că conceptul petiției arătate s'a făcut abia în același an (1813) și se datorește neo-

²⁾ Documente inedite privitoare la istoria... Românilor publicată de Const. Erbicean în Biserica ort. rom. București 1893 Nr. 1.

³⁾ Op. cit. p. 300.

⁴⁾ D. Popa, Mominte interesante din istoria episcopiei Aradului, veđi Bis. și Școala, 1883 Nr. 48.

⁵⁾ Op. cit. p. 286.

⁶⁾ Ne vom convinge din documente, că nici Sârbii, nu cunoșeau pe adevăratul autor al petiției.

¹⁾ Sârbii se retrăgeau cu încetul spre amădăi-apus adevă în direcțiunea Sirmului (ținutul Chichindei mari). Biedermann. Die Griechisch Gläubigen und ihr Kirchenwesen in Osterreich-Ungarn, Wien 1884; — p. 13 sg.

bositului arhieru corespondent,⁷⁾ ér îngrijirea de purisarea, subscrierea, multiplicarea suplicei avea să o aibă „sufletul mișcării“ Țichindeal.⁸⁾

La începutul anului 1814 s'ar fi putut da pețiția deja spre scopul menit mai ales, că și episcopul din Arad se îmbolnăvise greu; dar o parte din cler fiind de credința, că până ce ar fi episcopul acesta viu, ușor ar zădărnici metropolitul cauza, căuta să amâne predarea cererii pe timpul, „când va muri vlădica, că nu va ave metropolitul timp de a strica.“⁹⁾

În lipsa de înțelegere deplină în cler și din cauza stagnării afacerilor române, simțiră și Sârbii, că se mișcă Românii, ba Stefan Avacumovici episcopul Timișorii putu să denunțe deja și aceea la Carloveț, că Țichindeal corespondză cu episcopul Orăzii mari, „că vrea să facă pe Români uniți, și că prin această pune împărăția în primejdie.“¹⁰⁾

Signalul de alarm fu deci dat. Sârbii spăriați începură cu terorismul. Góna s'a pornit cu succes, căci capul mișcării, denunțatul Țichindeal încă la 1814 trebui să se retragă din postul său de catechet dela institutul ped. din Arad.¹¹⁾ În locul său denumi inspectorul general de școle la recomandarea metropolitului din Carloveț pe Grigorie Lukacsik, despre care să ȳice, că fu anume trimis de ierarchia sârbescă spre a priveghea mai de aproape acțiunea Românilor, pentru care ar fi fost și decorat cu medalia de aur.¹²⁾

Causele adevărate ale delăturării sale le cuprinde însuși Țichindeal în următoarele:

- 1) „Că instanța (pețiția) clerului din Arad e cunoscută din auz mitropolitului și episcopilor sârbi;
- 2) că eu aici la Arad nu am îngăduit ca preparanții să cânte după cum a pofit vlădica în întreg serviciul divin numai slavono-muscal-sârbesc“;
- 3) „că clerul cel mai mare sârbesc socotesce, că de voi fi eu de aici încă la bunăvreme rădicat vor puté lesne aduce preoțimea diecesei Aradului să se retragă dela cererea lor, în rëndul vlădiciei românesci;
- 4) „nu vor Sârbii să se lumineze Românii și ei socotesce că de nu voi fi eu aici în școle mai lesne o vor sârbí au strica.“¹³⁾

⁷⁾ Samuil Vulcan s'a născut la 1758 în Blaj, unde absolvă studiile gimnas. Fu trimis apoi la teologia din Viena. Eșind de aici petrecu câțva timp atât în seminariul sfintei Barbara, cât și în Agrida și Lemberg. Rentorcându-se acasă se stabilí în diecesa unită a Orăzii mari. La 1.88 se denumi canonic, la 1.792 avansă de vicariu, ér la 1806 după mórtea episcopului Darabant ajunsă să ocupe scaunul episcopesc. Ca episcop era un adevărat părinte al Românilor și mare mecenat al culturii române. Veđi biografia lui și în Fóia pentru minte etc. 1854 Nr. 20, 21

⁸⁾ Veđi epistola lui Țichindeal către Samuil Vulcan cu dto 19 Dec. 1813. Ios. Vulcan op. cit. p. 287.

⁹⁾ I. Vulcan op. cit. pag. 288.

¹⁰⁾ Totacolo p. 295 și 350.

¹¹⁾ D. Țichindeal s'a născut probabil în Becicherecul-mic (în Bănat). Și-a făcut studiile teologice la Timișóra în a. 1801. Dela 1794 era de altcum și învățător, ér la 1805 preot militar apoi parochul Becicherecului mic până la denumirea sa de catechet la Arad, unde funcționă numai 2 ani (1812—1814). După amovarea sa din profesură funcționă ca paroch în Becicherecul mic unde să retrase dinaintea Sârbilor, cari și pentru „Fabulele“ sale îi aduseră neplăceri. La 1818 încetă din viață. Veđi Vulcan op. cit.

¹²⁾ I. Vuia, Fragmente din istoricul pedagogiului confes. gr. ort. român din Arad. Panciova 1881 p. 39.

¹³⁾ Vulcan op. cit. p. 350.

La 1816 móre episcopul sârb din Arad Pavel Avacumovici¹⁴⁾ Archiercul oradan Samuil Vulcan îndemnă prin urmare cu insistență pe Românii aradani, ca să trimită acum la Viena numai decât o deputațiune, să cêră în numele clerului și al poporului rom. ort. din eparhia Aradului, că să nu mai alégă și pe viitor tot metropolitul respective sinodul din Carloviț¹⁵⁾ pe episcopul aradan, ci să fie de cãtră cler și popor aleși trei candidați pentru acest scaun episcopesc. Mai recomanda el a să pregăti și pentru eventualități, anume pentru cazul, dacă prea înalta persónă nereflectând la usul din Ardél cerut, ar recerca însăși deputația despre persóna, care ar dori-o Românii de episcop în Arad¹⁶⁾

La stăruința și în parte chiar sprijinirea materială¹⁷⁾ a lui Samuil Vulcan plecă deputațiunea încă în anul morții fostului episcop sârb din Arad, adevcă la 1815.

Întru cât își putuse implini misiunea această deputațiune, o vom cunoște mai bine, dacă premitem și opintirile sârbesci pentru a zădărnici succesul acțiunii confrăților lor români.

Sârbii încă la 1814 nu numai că aveau cunoștință despre scopul și desvoltarea agitațiunii române, dar și începură deja o reacțiune nedemnă, care în considerațiunea hegemoniei bisericesci și a trecerii lor la locurile mai înalte, promitea reușită.

Lucrul cel mai rațional credeau a-l face Sârbii față de pregătirile cunoscute a-le Românilor din diecesa Aradului prin aceea, că căutau să închidă în sus la „locurile normative ușile căutate de Românilor periculoși.“

Încă înainte de plecare deputațiunii române la Vinea, la 13 Iulie 1815 făcu mitropolitul sârbesc și totodată și consilier intim reg. o representațiune în scris cãtră cancelaria aulică în cauza pețițiunii aradane pe basa informațiunilor primite încă la 1814 din diecesa Timișorii și a Verșetului. Din acest plan tendențios reese, că „instanța“ (pețiția) așternută în numele clerului și a-l poporului român spre scopul, ca să nu se mai impună Româ-

¹⁴⁾ D. Popa. Mominte ect. în Bis. și Școla 1883 Nr. 48.

¹⁵⁾ Alegerea vre-unui episcop ortodox oriental din Ungaria se făcea pe atunci numai în sinode metropolitane anume în cele carlovițene ținute conform învoirii prea înalte în prezența unui comisariu regesc. Metropolitul, carele presida spunea numele candidaților, membrilor sinodului, adevcă celor șapte episcopi sufragani ai lui din Ungaria (episcopul Transilvaniei și cel al Bucovinei se invitau și asistau numai la desbaterile dogmatice și spirituale a-le sinodului). Asupra candidaților se dezbătea, până să uniau voturile tuturor episcopilor. Minoritatea sinodului, întogmai ca a congreselor straordinare, cari alegeau metropolitul, renunța de regulă la candidatul ei. Metropolitului îi competeau v o t u m c o n c l u s i v u m. Protocolul scris de toți se trimetea apoi de comisariu la curte spre întărire. După întărire se convoca éraš sinodul, spre publicare solemnă în prezența celui denumit. Veđi Csaplovics op. c. p. 61—81.

¹⁶⁾ Vulcan, op. c. p. 353. — În lucrarea părintelui I. Damșa: Studiu critic asupra vieții lui Mihail Roșu alias Martinovici, veđi „Dreptatea“ din Timișóra 1894 Nr. 232 p. 6. se susține, că după tradițiunea din comuna Jadani din Bănat, bărbatul designat de episcop de cãtră capii mișcării române ar fi fost însuș vrednicul Mihail Roșu (Martinovici) sau popularul Mihail Dascădul.

¹⁷⁾ Vulcan, op. cit. p. 35.3.

nilor episcopi de către sinodul sârbesc din Carloviț, ci să fie denumiți deadreptul de către suveran din sinul clerului român, ar fi fost redactată de câțiva agitatori naționali, anume de către catichetul Țichindeal, profesorul Diacanovici-Loga, protopopul din Șiria Chirilovici, archimandritul din Hodoș Isaia Mihailovici și unii preoți de rând. Această petiție a numiților agitatori p r e d a t ă d e j a i m p e r a t u l u i (!) anume după opinia publică prin mijlocirea consilierului Nestorovici, ar cuprinde numai calumni și ar vâdi ignoranță în afacerile bisericești; ba mai mult, ar fi fost așternută la locul preainalt de către agitatorii români periculoși statului fără autorizarea întregului cler și popor.¹⁸⁾

Că ierarhiei sârbesci nu-i putea fi greu de a se fortifica bine față de mișcarea română pe lângă cercurile conducătoare era de prevădut din faptul, că guvernul era ultra conservativ și învoit a paraliza și pe terenul bisericesc tendințe reformatoare, dacă ar fi jignit organizația de până atunci. Cu atât mai mult acesta, când întreaga acțiune română era înfățișată de către Sârbi la locurile mai înalte de producție a câtorva agitatori periculoși și pentru stat, în contra cărora prin urmare ar trebui luate măsuri de siguranță.

Cu data de 12 August 1817 și de 1 Decembrie 1818 sunt cunoscute două documente însemnate, ambele a-le consistoriului reg. ung. din Buda. — In acestea e provocat comitatul Aradului să publice, că deputatul civil al clerului și poporului român aradan, Moise Nicoară, (care în abnegațiunea sa încă dela 1812 tot în Viena rămăsese pentru a promova cu succes cauza diecesei sale) în numele poporului român ar fi cerut dela erar un împrumut de 15,000 fl. „atât pentru îndelungarea lucrului depliniri eparchiei Aradului atârnatorei, cât și pentru plățirea datoriilor, care le-au făcut întru acele lu-

cruri nu numai să fie oprit a strînge banii dela credincioși în scopul din cestiune, dar nici să mai fie privit de reprezentant al clerului și poporului român. ér acestia să nu mai urgieze rezoluțiunea preînaltă asupra petiției respective, deja date spre censurare unei comisii, ci să aștepte cu pace sentința preînaltă.¹⁹⁾

In urma acestor rezoluții s'a aflat îndemnat și consistoriul din Vêrșeț de-a esmite la 19 Ianuarie 1819 un cerculariu interesantissim, care tindea a înfățișa pe deputatul Nicoară clerului și poporului eparchiot drept vrăjbitor și înșelător patentat, care nu numai „a scos sume de bani“ dela popor „făgăduind episcop de ném românesc“ ci cu plenipotență dela niște preoți, ar fi împrumutat pe numele acelora, . . . și așa șa datoriă dela ómeni după calea jêdecății a se cere începea.“

Ear după ce să amintesc cele două decrete emanate din consiliul reg. din Buda „care i-ar fi lăpădat (respins) amêndouă cererile ce el, (Nicoara,) fără făță rnicie aceluia șiloc mai înalta aduce a cutezat“ finește circulariul consistorial cu următorul reclam plin de patimă: „Pentru acesta consistoria lucrul acesta ca cel mai de căpetenie datorinței sale a fi gândin bine cucerniciei Vóstre și prin mijlocirea Vóstră preoțimeii din protopresbiteratul Vostru spre luarea de sémă a îndemna, ca și voi după chipul preoțimeii eparchiei Aradului întru grăime pomenitului Moise Niroară de atâtea ori și luiș asemenea sub chipul somereniei arătătorului lup a vê prinde să nu lăsați, dar mai vêrtos cu bani și cu subscrierile înceluitorilor plenipotenții să nu vê înșelați, ci de așa fel de ómeni cum gode de șerpele înveninat și scorpie să fugiți și sê-i gonți ca dela voi însuș așa și dela turma vouă încredințată.“²⁰⁾

Rêsbunarea sêrbescă nu a staționat însă numai la atâtea contrabalansare față de devotatul și mult calumniatul conducător al Românilor, deputatul Moise Nicóară. Acesta trebuia numai decât nimic și mișcarea avea să fie înădușită!

Spre acest scop nu era de desprețuit simplul mediu, de a declara la 19 Sept. 1819 pe numitul bărbat de ipocondric, „mintea cea mai luminată de întunecată“ și a-l înfunda în temniță amară pe mai mulți ani²¹⁾.

¹⁸⁾ Iana-Liuba, Moise Nicóară veđi „Dreptatea“ 1894 Nr. 221.

²⁰⁾ Tot acolo

²¹⁾ După unii a petrecut Nicoară 2 ani în temniță la Arad și Giula (veđi Vulcan, op. cit. p. 301—303); după alții patru ani și jumătate. (veđi Iana-Liuba, lucrarea citată). Despre viața lui Moise Nicoară știm următoarele: „Moise Nicoară s'a născut la 17 Ian. 1784 în orașul Giula (comitatul Bichiș, Ungaria) din părinți nobili. A studiat la Grădia-mare, Timișora. Pesta și Peșon, und a terminat la 1808 cursul de drept. Servind timp scurt la tribunalul din Bichiș, la 10 Iulie 1809 fu ales locotenent în óstea voluntară contra Francesilor. După așa numita insurecțiune a făcut o călătorie lungă prin străinătate sciind limbile română, maghiară, latină, germână și francesă. Reintorcându-se la 1814 a luat parte în mișcările pentru dobândirea unui episcop român

D I V E R S E.

* **Deputați congresuali.** În conformitate cu cerculariul Venerabilului Consistoriului aradan de sub Nr-ul 4669 din a. c. — Vineria trecută s'a efectuat alegerea de deputați congresuali din cler. Până acuma ni sunt cunoscute următoarele alegeri și anume: În cercul Arad-Radna a fost ales: părintele Vasile Beleş protopresviter în M.-Radna. În cercul Birchiș-Chisetău protosințelul Augustin Hamsea. În cercul Șiria-Ienopolea: părintele George Popovici protopresviter în Șiria. În cercul Timișoara-B.-Comloș: pâr. Dr. Traian Putici protopresviter în Timișoara. În cercul Giula-Chișineu: pâr. Vasile Mangra ieromonah în Arad. — În districtul Orăzii-mari au fost aleși din cler următorii: În cercul Oradea-mare-Pesteș: Pré Cuv. Sa pâr. Iosif Goldiș archimandrit, vicariu episcopesc în Oradea-mare. În cercul Tinca-Beliu: pâr. Nicolae Roxin protopresbiter în Tinca. În cercul Beiuș-Vasceău: pâr. Ignatiu Pap protopresbiter, asesor consistorial în Arad.

* **Distincțiune bine meritată.** Cu înalta rezoluțiune din 16 Noemvrie a. c., Majestatea Sa a binevoit preagrațios a aproba propunerea colegiului profesoral dela facultatea teologică de aici, ca să se acorde I. P. C. Sale d-lui archimandrit-mitrofor și vicariu general Vladimir V. de Repta, gradul de doctor în sf. teologie.

* **Nou profesor la facultatea teologică** din Cernăuți. Majestatea Sa a numit pe dl Dr. Teodor Tarnavski, până acum docent privat, de profesor ordinar pentru catedra de teologia pastorală cu limba de propunere română la facultatea teologică a universității din Cernăuți.

* **Himen.** În 24 Noemvrie n. s'a cununat în biserică gr. or. din Vidra, d-nul Nicolae Sirca cu d-șora Silvia Magier. — Felicitările noastre!

* **Himen.** D-nul Iosif Popa învățător gr. or. în Fibiș, și-a încredințat de viitoare soție pe d-șora Elena Milosav din Murani. — Felicitările noastre!

* **Bibliografie.** Primim înștiințarea că fasc. II. „Enciclopediei române.” despre care presa română a publicat numeroase recenziuni elogiöse, este deja sub tipar și să va expedia abonaților la începutul lui Decemvrie st. v. Acest fascicol cuprinde numeroase articole de interes special românesc (Alexandri, Alexandrescu, Alexandru (Domni români). Anonymus, (cu un facsimile al croniceii sale), Alexi etc.) apoi multe ilustrațiuni (biserica Antim, plante, animale, tipuri americane), și o excelentă hartă a Americii, lucrată după starea mai nouă în stabilimentul F. A. Brockhaus din Lipsca. În total acest fascicol cuprinde mult peste 1000 de articole.

la Arad... În România unde s'a dus la 1825 a ocupat felurite funcțiuni apoi s'a retras la București, căci din cauza multelor sale suferinți și-a perdut vederea ochilor. Provedința d-șească însă, pöte pentru ca să-l mângäe de durerile sufletesci consumătoare și ca să însenineze zilele din urmă a-le vieții sale sdruncinate, i-a redat vederea perdută, ca să vadă triumful ideilor sale pentru care a luptat, ca să vadă renascerea națiunii sale. A murit în 10 Oct. 1861 la București. . Vulcan, op. cit. p. 301—303.

Prețul de prenumerare este 1 fl. de fascicol și se achită anticipativ, astfel că abonații noii au să trimită la librăria W. Krafft în Sibiu prețul celor 2 fasc. apărute și anticipativ prețul fascicului III, deci în total fl 3.—

Abonamente cu preț redus de fl. 8.— pentru 10 fasc. și fl. 15.— pentru 20 fasc. pe lângă achitarea întregă și anticipativă a acestor sume, se primesc numai până la finea anului curent.

* **Himen.** Dl Alexandru Muntean teol. abs. și-a încredințat de fiitoare soție pe d-șora Elena Călnicean din Mehadia. — Felicitările noastre!

* **Noul patriarh al Constantinopolei.** Noul patriarh armean, Mgr. Maghaki Ormanian, care a intrunit 47 voturi din 65, câte s'au dat cu privilegiul alegerii, este un teolog și un orator distins. El a studiat la „Propaganda fide” din Roma; la 1875 a părăsit înse biserica armeano-catolică și s'a făcut profesor de teologie la Etschimiarin, a ajuns apoi episcop la Erzerum, și în fine superior al seminariului din Armach. Patriarhul și consistorul său au și primit deja învitate să prepare revisuirea statutului organic. Proiectul de revisuire va fi discutat întâiu de o delegație a patriarhatului și a guvernului.

* **Mulțămită publică.** Subscrisul am onöre a aduce la cunoștință onoratului public, că Magnificența Sa Dl Iosif Goldiș, archimandrit și vicariu eppesc din Oradea-mare, a trimis la adresa mea 10 ex. din opul D-sale „Gramatica limbei magiare” cu menițiunea de a-le distribui grătit învățătorilor mai lipsiți de mijlöce și necualificați; le-am împărțit, conform dorinței sale, observând că una am cedat-o pentru biblioteca subreuniunii noastre din tractul Coului. Despre ce am onöre a aduce cea mai căldurosă mulțămită marinosului donator atât în numele colegilor împărțasiți de acest dar, cât și a subreuniunii noastre tinere din tract. Vasile Sala învățător.

* **Contra duelului.** Scriitorul frances Felix Lacaze, în conșelegere cu bărbații politici ai mai multor state, a înființat o ligă internațională pentru sistarea duelului. Reședința ligei va fi în Bruxelles. Lacaze a lansat un apel, în care cere spriginul societății culte pentru acțiunea ce a pornit-o. El speră, că cu ajutoriul ligei internaționale se vor puté aduce stricte legi pentru conceptul onorului, și acțiunea a pornit-o cu devisa: „pentru onor”.

* **Jubileul reginei Victoria.** Regina Angliei își va serba în anul viitoriu jubileul de 60 de ani al domniei sale. Ideea acestei serbări s'a răspândit repede și este mult tractată atât de presa engleză cât și în toate cercurile sociale. Până la serbarea acestui jubileu este timp destul pentru formarea și dementarea nenumăratelor știiri referitoare la această.

* **Reforme salutare la universitatea din București.** Foile române scriu, că comisiunea universitară intrunită la București pentru modificarea regula-

mentului facultăților de litere, să ocupă cu ideea, de a suprima tessele de licență. În locul lor e vorba, ca candidatul la licență să depună un examen mai riguros și să rezolve în scris o temă, care însă nu va mai trebui să fie tipărită — afară de cazul când va fi o lucrare de mare valoare, și atunci se va tipări cu spesele ministerului.

Concurs.

Pentru îndeplinirea postului învățătoresc din Șicula, la școala devenită vacantă prin pensionarea veteranului învățătoriu Georgiu Cruceanu, cu acesta se escrie concurs, cu termin de alegere 30 zile dela prima publicare.

Emolumintele sunt: a) locuință cu grădină de legume, b) salariu în bani gata 300 fl., c) 6 stângeni lemne, din care este a-se încălzi și școala, d) 10 fl. pentru conferințe, e) Unu jugeru de pământ, f) dela înmormântări unde va fi pofit 40 cr.

Recurenții sunt avertați a substerne petițiunile M. O. Domn Cornel Ursuțiu, adm. protopop. și inspector școlar în Șeprenși (Sęprős). Dela recurenți se pretinde fără altă remunerațiune a conduce și strana, cei ce vor fi în stare a conduce cor, vor fi preferiți.

Din ședința comitetului parochial, dela 23 Octomvrie 1896.

Comitetul parochial.

Florian Monța, m. p.
președintele com. par.

În conțelegere cu: CORNEL URSUȚIU m. p. adm. protopop, inspector școlar.

—□—

Pe baza ordinațiunei Ven. Consist. aradan de dtto 16/28. Octomvrie a. c. Nr. 5808. se escrie concurs pentru îndeplinirea parochiei vacante de clasa a II-a din comuna Miniș, comitatul Aradului, protopresbiteratul Radnei cu termin de 30 de zile dela prima publicare.

Emolumintele sunt: 1) un pătrariu sesiune pământ arătoriu; 2) în birul preoțesc: a) dela fiecare proprietariu de 1/8 pământ, una măsură de grâu, b) dela fiecare proprietariu de casă câte un'a măsură cucuruz sfărmat, c) dela jeleri 50 cr. v. a. 3) în arênda alor 6. jugere competiță de pașune câte 2 fl. v. a. după juger, și în fine; 4) stolele usuate dela 250. numere de case.

Recurenții sunt avertați recursele lor ajustate conform §. 15. lit. b. al Regulamentului pentru parochii adresat comitetului parochial din Miniș — a-le trimite părintelui protopop Vasile Beleş în M. Radna până la terminul susindicat, și a-să presenta în vre-o Duminecă seu sêrbătore în st. biserică din Miniș, pentru a-și arêta desteritatea în oratorie și cant.

Alegêndul preot va avê se restituie epitropiei parochiale din Miniș spesele în suma de 40 fl. v. a. făcute cu sădirea viei în pământul parochial.

Miniș, 5/17 Noemvrie 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: VASILE BELEȘ, m. p. protopop.

—□—

Nr. 702/1896.

Pentru îndeplinirea parochiei de clasa a III-a din Chislaz, protopresbiteratul Oradii-mari se escrie concurs cu termin de alegere pe 17/29 Decembre 1896.

Emolumintele sunt: 1) 17 jugere catastrale și 401. □ pământ arătoriu afară de pascu prețuit în 250 fl, 2)

112 măsuri bacate à) 1 fl. 25 cr. 140 fl.; 3) Venitele, stolari după calculul mediu alor 5 ani din urmă 100 fl.; 4) Dreptul de pășunat pentru 6 vite 21 fl.; 5) Cortel liber cu trei chilli, supra-edificate și grădină prețuit în 50 fl.; de tot = 561 fl.

Se noteaza, că după pământul parochial contribuțiunea erarială o va solvi preotul alegênd.

Doritori de a ocupa această parochie, sunt pofitiți a-și substerne recursele proveđute cu documintele recerute pentru parochie de clasa a III-a și adresate comitetului parochial din Chislaz se-le subșternă subsemnatului protopop în Oradea-mare, până în 14/26 Decembre a. c. avênd recurenții până la alegere a-să presenta în vre-o Duminecă ori sêrbătore în sânta biserică din Chislaz, spre a-și arêta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: TOMA PACALA, m. p. protopop.

—□—

Pentru îndeplinirea parochiei de clasa a III-a Sânt-Martin B. — devenită vacantă prin îndepărtarea preotului Gavril Bodnariu la parochia Ds. Gurbesti — prin acesta se escrie concurs cu termin de alegere pe ziua de 6/18 Decemvrie a. c.

Dotatiunea la acesta parochiă stă: din casa parochială, grădină, pământul parochial, bir și din stole, care tôte la olaltă după sistemisarea ce se află la V. Consistoriu oradan dau un venit de 400 fl.

Doritori de a ocupa această parochiă sunt pofitiți a-și trimite recursele lor intruite cu documintele necesarii, adresate Comitetului parochial din Sânt-Martin B. subscrisului protopresbiter în Robogány până la 4/16 Dec. a. c. — ér până la ziua alegerii a-se presenta la s. biserică din S. Martin B. spre a-și arêta desteritatea în cele rituale.

Dat din ședința comitetului parochial, ținută în Sânt-Martin B. la 30 Oct. 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: ELIA MOGA, m. p. protopresbiter Beiușului.

—□—

Pe baza decisului Ven. Consistoriu de sub Nr. 5595/1896 se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare în organul diecesan „Biserica și Școala,” pentru ocuparea capelaniei temporale dela parochia de clasa primă din comuna Batania, (protopresbiteratul Aradului.)

Beneficiul capelanului va fi jumătate din tôte venitele parochiali cari sunt: 1) Sesiunea parochială esarêndată cu 1020 fl. v. a.; 2) 37 fl. v. a. beneficiu din partea societății căilor ferate și de canalizare; 3) 250 fl. v. a. bir dela credincioși; 4) stolele din parochiă și filliile aparținătore prețuite anualminte la 600 fl. v. a.; avênd nou alesul capelan a suporta jumătate din contribuțiune, ecivalent și alte taxe împreunate cu susnumita dotațiune parochială.

Recursele ajustate conform §. 15. lit. a) din regulamentul de parochii sunt a-se trimite P. On. oficiu protopresbiter al Aradului, avênd recurenții — în terminul susindicat — a se presenta în sânta biserică pentru a-și arêta desteritatea în cântări și cuvêntări bisericești conform §. 18 din regulamentul pentru parochii.

Din ședința comitetului parochial ținută în Batania la 3/15 Novembre 1896.

Eutimiu Têrnovanu, m. p. Vasiliu Simionoviciu,
președinte. notar.

Cu consensul ppresb. tractual: MOISE BOCSANU, m. p.

—□—